

Finanțat de
Uniunea Europeană

A.R.T.S. – ANALYZE, REFLECT, THINK SMART

Cod proiect: 2025-1-RO01-KA220-YOU-000366137

Raport comparativ transnațional: România, Germania, Norvegia

Finanțat de
Uniunea Europeană

Cuprins

1. Educația non-formală și rolul acesteia în dezvoltarea tinerilor. Comparație între România, Germania și Norvegia.....	3
2. Gândirea critică și promovarea acesteia în contexte educaționale non-formale în România, Germania și Norvegia în contextul erei digitale.....	7
3. Impactul artelor asupra percepției media, asupra proceselor cognitive și a dezvoltării gândirii critice în România, Germania și Norvegia.....	11
4. Concluzii, recomandări și priorități operaționale pe baza nevoilor.....	15

1. Educația non-formală și rolul acesteia în dezvoltarea tinerilor. Comparație între România, Germania și Norvegia

Educația nonformală reprezintă, în societatea contemporană, una dintre cele mai importante forme de învățare complementare sistemului formal. Ea contribuie la formarea personalității tinerilor, la dezvoltarea competențelor sociale, civice și interculturale, precum și la stimularea participării active în comunitate. Spre deosebire de educația formală, care este reglementată și standardizată prin instituțiile de învățământ, educația nonformală se desfășoară într-un cadru mai flexibil, bazat pe participare voluntară, experiență și cooperare.

În cadrul Uniunii Europene, educația nonformală este promovată ca un instrument cheie pentru incluziune socială, dezvoltare personală și pregătirea pentru piața muncii. Totuși, gradul de implementare și recunoaștere diferă semnificativ de la o țară la alta. În această lucrare se realizează o comparație între România, Germania și Norvegia, trei state europene cu niveluri distincte de dezvoltare și abordări diferite în domeniul educației nonformale a tinerilor. Analiza vizează aspecte precum cadrul legislativ, actorii implicați, resursele disponibile, participarea tinerilor și provocările actuale.

Educația nonformală reprezintă un domeniu esențial pentru dezvoltarea tinerilor în Europa contemporană, fiind complementară educației formale și axată pe dobândirea de competențe transversale, abilități sociale, spirit civic și capacitate de adaptare la schimbările rapide ale societății. Deși toate cele trei țări analizate — România, Germania și Norvegia — promovează într-o anumită măsură educația nonformală, diferențele dintre ele sunt considerabile în ceea ce privește cadrul legislativ, gradul de recunoaștere, implicarea instituțiilor, resursele disponibile și participarea tinerilor.

În **România**, educația nonformală a cunoscut o dezvoltare semnificativă după aderarea la Uniunea Europeană, fiind puternic influențată de programele europene destinate tineretului, precum Erasmus+ sau Corpul European de Solidaritate. Statul român recunoaște importanța acesteia în documentele strategice, precum Strategia Națională pentru Tineret, însă recunoașterea competențelor dobândite prin activități nonformale rămâne limitată și, în majoritatea cazurilor, informală¹. În sistemul educațional, legătura dintre învățământul formal și cel nonformal este slabă, colaborările dintre școli și organizațiile de tineret fiind sporadice și dependente de inițiative locale sau proiecte temporare. Actorii principali în domeniul educației nonformale sunt organizațiile neguvernamentale de tineret, fundațiile, asociațiile studențești și centrele de tineret, care oferă activități de voluntariat, educație civică, formare antreprenorială sau leadership. Deși în mediul urban aceste oportunități sunt relativ numeroase, în mediul rural participarea tinerilor este mult mai redusă, din cauza lipsei infrastructurii și a resurselor financiare. Un alt obstacol major îl reprezintă

---

¹ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Ministerul Tineretului și Sportului, *Strategia Națională pentru Tineret 2022–2027*, București.

lipsa unui mecanism oficial de validare a competențelor dobândite nonformal, ceea ce reduce interesul unor tineri de a se implica în astfel de activități.

Germania se remarcă printr-un sistem solid și bine reglementat al educației nonformale, integrat în politica națională de tineret. Conceptul de *Jugendarbeit* („muncă de tineret”) este consacrat prin legea federală a protecției și promovării tineretului (SGB VIII), ceea ce oferă un cadru legislativ clar și stabil. Educația nonformală este considerată o componentă indispensabilă a formării personale și sociale a tinerilor germani, fiind susținută financiar și instituțional atât de guvernul federal, cât și de landuri și autorități locale². În Germania există o infrastructură bine dezvoltată de centre de tineret, organizații religioase, asociații culturale și fundații care derulează programe educative axate pe participare civică, responsabilitate socială, educație ecologică și dezvoltare profesională. Profesioniștii din domeniul lucrului cu tinerii, numiți *Sozialpädagogen*³, sunt special formați în universități și recunoscuți ca parte a sistemului educațional extins. Germania pune accent pe ideea că educația nonformală completează școala, contribuind la formarea cetățenilor activi și responsabili. Cu toate acestea, provocările sistemului german sunt legate în special de integrarea tinerilor proveniți din familii de migranți și de reducerea discrepanțelor între landuri, în special între estul și vestul țării, în ceea ce privește accesul la activități de tineret.

Norvegia reprezintă unul dintre modelele europene de succes în ceea ce privește educația nonformală. În această țară, educația nonformală este privită ca parte integrantă a conceptului de învățare pe tot parcursul vieții (*lifelong learning*), iar participarea tinerilor la astfel de activități este considerată un drept fundamental, nu doar o opțiune personală. Statul norvegian sprijină în mod consistent acest domeniu prin politici coerente, finanțări stabile și o strânsă colaborare între guvern, autorități locale și organizațiile de tineret. Rețeaua norvegiană de organizații de tineret este coordonată de Consiliul Norvegian pentru Organizațiile de Tineret (LNU), care reunește peste 90 de structuri membre⁴. În plus, sistemul norvegian de „folk high schools” (școli populare) oferă tinerilor posibilitatea de a participa la programe de educație nonformală pe durate de câteva luni, axate pe valori precum democrația, sustenabilitatea, incluziunea socială, creativitatea sau dezvoltarea personală. Educația nonformală este recunoscută oficial și poate fi inclusă în portofoliul educațional al fiecărui tânăr, contribuind la inserția pe piața muncii. Participarea tinerilor norvegieni este foarte ridicată, peste 80% dintre aceștia fiind implicați, într-o formă sau alta, în activități nonformale. Provocările actuale din Norvegia țin de adaptarea acestor activități la nevoile generației digitale și de menținerea interesului tinerilor din regiunile mai izolate geografic.

Comparând cele trei țări, se observă că educația nonformală are stataturi foarte diferite. În România, ea rămâne un domeniu în dezvoltare, dependent de inițiativele societății civile și de finanțările europene. În Germania, educația nonformală are o bază legală solidă și este parte integrantă a politicilor publice pentru tineret, beneficiind de infrastructură, resurse și personal specializat. În Norvegia, educația nonformală nu doar că este recunoscută și finanțată, ci este și valorificată ca parte a identității culturale naționale, reflectând o concepție holistică asupra educației.

² Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, *Jugendarbeit in Deutschland*, Berlin, 2023.

³ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: European Commission, *Youth Work in the EU: Policy and Practice*, Brussels, 2021.

⁴ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Norwegian Ministry of Education and Research, *Lifelong Learning and Youth Participation in Norway*, Oslo, 2022.

Element	România	Germania	Norvegia
Recunoaștere oficială	Parțială, limitată	Completă (prin lege)	Completă (parte din sistemul educațional)
Finanțare	Precară, mai ales din fonduri UE	Solidă, combinată (stat + landuri + fundații)	Publică, constantă
Participarea tinerilor	Medie, mai ales urban	Ridicată	Foarte ridicată
Actori principali	ONG-uri, centre de tineret	Case de tineret, ONG-uri, autorități	LNU, folk high schools
Colaborare cu școala	Redusă	Integrată parțial	Foarte bine integrată
Provocări majore	Lipsa recunoașterii și a resurselor	Integrarea migranților	Izolarea geografică, digitalizarea

În cifre, tendința este una similară:

Țara	Statistică relevantă	Observații
România	În 2011, 1.1% dintre tinerii 15-24 ani au participat la activități de învățare non-formală ⁵ .	Este o cifră foarte mică, și nu este specific pentru 15-35 ani; indică participarea foarte redusă la non-formal.
România	În 2022, 25% dintre adulții 25-64 ani au declarat că au participat la educație non-formală în ultimul an ⁶	Vizează adulți mai largi, nu exclusiv tineri; dar arată nivelul de participare non-formală.
Germania	În 2022, ~57.8% dintre persoanele de 25-64 ani au participat la educație sau formare non-formală sau informală ⁷ .	Această cifră include “non-formal” dar nu este exclusiv pentru tineri 15-35 ani și nu specifică exact educația non-formală de tineret.
Norvegia	În 2024, rata tinerilor 15-24 ani care nu sunt în educație, angajare sau formare (NEET) era ~5.99% ⁸ .	Este un indicator al inactivității, nu direct “participare la educație non-formală”, dar oferă context privind tinerii.

De asemenea, prin raportare la cele trei analize comparative, se poate concluziona că:

⁵ Datele au fost preluate și prelucrate de pe: https://www.iris-egris.de/iris/wp-content/uploads/State_of_children_and_youth_in-RO.pdf.

⁶ Datele au fost preluate și prelucrate de pe: https://www.oecd.org/en/publications/education-and-skills-in-romania_594cbb5d-en/full-report/skills-building-the-workforce-for-a-modernising-economy_1faed5e9.

⁷ Datele au fost preluate și prelucrate de pe: <https://dns-indikatoren.de>.

⁸ Datele au fost preluate și prelucrate de pe: <https://tradingeconomics.com/norway/share-of-youth-not-in-education-employment-or-training-total-percent-of-youth-population-wb-data.html>.

Educația non-formală este recunoscută în toate cele trei țări ca esențială pentru dezvoltarea competențelor transversale (gândire critică, comunicare, creativitate, angajabilitate). Diferențele principale țin de gradul de integrare instituțională, nivelul de finanțare și capacitatea de scalare a programelor, precum și de inegalitățile de acces urban–rural.

România

Rol și structură:

- Educația non-formală este tratată ca un complement esențial al educației formale, orientată spre dezvoltarea competențelor practice, sociale și civice (atelieri, cluburi de debate, voluntariat, centre culturale).
  - Furnizori: ONG-uri, cluburi ale copiilor, centre culturale, inițiative locale/Erasmus+.
- Accesul este puternic dependent de inițiativa locală.

Date și impact observat:

- Proporția tinerilor considerați în sisteme educaționale la 19 ani este sub 50% (comparativ cu media UE >60%).
- Indicatori socio-economici: 28.1% dintre tinerii 18–24 erau în sărăcie relativă (2011); ~40.3% risc de excluziune socială — aceste realități amplifică necesitatea programelor non-formale targetate.
- Rolul în angajabilitate: non-formalul compensează deficitul de competențe practice și facilitează orientarea profesională prin atelieri și stagii practice.

Limitări și provocări:

1. Finanțare fragmentată și dependentă de proiecte pe termen scurt;
2. Lipsa recunoașterii formale a competențelor dobândite non-formal;
3. Inegalități urban–rural pronunțate;
4. Formare insuficientă pentru facilitatorii non-formali.

Germania

Rol și structură:

- Non-formalul este integrat strategic, cu finanțare publică și parteneriate locale care permit scalare națională. Programe federale și inițiative regionale colaborează pentru incluziune.

Date și impact observat:

- JIM Study 2023: consum mediu online 224 minute/zi pentru adolescenți (12–19 ani) — justifică necesitatea programelor de alfabetizare media în non-formal.
- Programul federal 'Kultur macht stark' — >45.000 oferte, >1.3 milioane participanți și >17.000 parteneriate (BMBF) — dovadă a capacității de scalare și impact.
- Programele germane combină arta cu alfabetizarea media și incluziunea grupurilor defavorizate.

Puncte slabe și provocări:

1. Disparități regionale în acces (zone rurale vs urbane);
2. Necesitatea recunoașterii consistente a învățării non-formale în cadrul cadrelor formale;
3. Nevoi de formare continuă pentru lucrătorii de tineret.

Norvegia

Rol și structură:

- Model integrat cu intervenție publică notabilă: Den kulturelle skolesekken (DKS) asigură acces cultural pentru toți elevii; kulturskoler municipale oferă formare artistică intensivă pentru o minoritate (~13%).

Date și impact observat:

- Peste 90% din adolescenți (15–18) utilizează cel puțin o platformă socială; aproape jumătate petrec ≥ 2 ore/zi pe social media.
- DKS oferă expunere culturală universală, stimulând reflecția critică prin întâlniri cu artiști și proiecte educaționale.
- Kulturskoler (~13% înscriere) oferă formare de calitate, dar accesul intensiv rămâne limitat la cei interesați.

Provocări:

1. Disparități urban–rural în ofertele intensive;
2. Variații în competențele facilităților (unii educatori au focus pe artă, nu pe pedagogia critică).

În concluzie, România ar putea învăța din modelele german și norvegian faptul că educația nonformală trebuie tratată ca un pilon strategic al formării tinerilor și al dezvoltării societății democratice. Pentru ca acest lucru să devină realitate, este nevoie de un cadru legislativ coerent, de finanțare stabilă, de colaborare între școală și mediul non-guvernamental și, mai ales, de o recunoaștere oficială a competențelor dobândite în afara sistemului formal. Germania și Norvegia demonstrează că, atunci când statul consideră educația nonformală o prioritate și o integrează în politicile sale, tinerii devin mai activi, mai implicați civic și mai bine pregătiți pentru viață.

2. Gândirea critică și promovarea acesteia în contexte educaționale non-formale în România, Norvegia și Germania în contextul erei digitale

Într-o societate marcată de expansiunea tehnologiilor digitale, de circulația rapidă a informației și de creșterea influenței mediilor online asupra opiniei publice, gândirea critică a devenit una dintre competențele fundamentale ale cetățeanului contemporan. Capacitatea de a analiza informațiile, de a le evalua sursele, de a discerne între fapte și opinii și de a formula judecăți

propriei informate este esențială nu doar pentru dezvoltarea personală, ci și pentru funcționarea unei democrații sănătoase⁹.

În acest context, educația nonformală joacă un rol central în cultivarea gândirii critice, completând sistemul educațional formal, care rămâne adesea rigid și orientat către transmiterea de conținuturi. Activitățile nonformale — ateliere, traininguri, voluntariat, proiecte civice, dezbateri, hackathoane sau campanii media — oferă tinerilor spații de învățare liberă, colaborativă și reflexivă. Totuși, abordarea acestui obiectiv diferă semnificativ între țări, în funcție de tradițiile educaționale, de politicile publice și de nivelul de digitalizare.

În continuare, vom analiza comparativ modul în care **România, Germania și Norvegia** promovează gândirea critică prin educația nonformală a tinerilor, în contextul erei digitale.

În **România**, dezvoltarea gândirii critice este menționată în documentele strategice privind educația și tineretul, însă implementarea ei rămâne mai degrabă la nivelul inițiativelor locale și al proiectelor derulate de organizațiile neguvernamentale. Sistemul educațional formal încă pune accent predominant pe reproducerea cunoștințelor, motiv pentru care sectorul nonformal a devenit principalul spațiu în care tinerii pot exercita gândirea critică și autonomia intelectuală.

ONG-urile de tineret, fundațiile educaționale și organizațiile studențești, sprijinite adesea prin programe europene (Erasmus+, Corpul European de Solidaritate, Europe Goes Local), derulează ateliere de media literacy, educație digitală, dezbateri publice, proiecte de educație civică și campanii de combatere a dezinformării. Exemple notabile includ inițiative precum „Școli cu seLipici”, „Digital Citizens Romania” sau „Forum Apulum”, care încurajează tinerii să analizeze critic sursele de informație, să participe la dialog social și să se implice activ în comunitate¹⁰.

Totuși, România se confruntă cu dificultăți majore: lipsa unui cadru legal clar care să integreze educația nonformală în sistemul de formare al tinerilor, inegalitățile de acces între mediul urban și rural și lipsa unei strategii naționale privind alfabetizarea digitală și gândirea critică. Deși există un potențial semnificativ, promovarea gândirii critice rămâne dependentă de inițiative izolate și de finanțări externe, fără o infrastructură sustenabilă.

În **Germania**, promovarea gândirii critice este un obiectiv central al politicilor educaționale și al muncii de tineret (*Jugendarbeit*). Educația nonformală este reglementată legal prin Legea federală a tineretului (SGB VIII) și are ca scop dezvoltarea competențelor democratice, a reflecției critice și a participării sociale¹¹.

În ultimul deceniu, Germania a investit puternic în programe de alfabetizare media și digitală (ex. *Klicksafe.de*, *Digitale Helden*, *Medienkompetenz macht Schule*)¹², care implică tineri, profesori și lucrători de tineret în formarea unei culturi digitale responsabile. Activitățile nonformale din centrele de tineret, asociațiile civice și organizațiile religioase pun accent pe dezbateri, proiecte participative și educație democratică, menite să stimuleze gândirea critică și implicarea socială.

⁹ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: European Commission, *Key Competences for Lifelong Learning: European Framework*, 2018.

¹⁰ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Ministerul Educației, *Strategia Națională pentru Alfabetizare Media și Educație Digitală*, București, 2023.

¹¹ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, *Jugendarbeit und Medienkompetenz in Deutschland*, Berlin, 2023.

¹² Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, *Jugendarbeit und Medienkompetenz in Deutschland*, Berlin, 2023.

Un element distinctiv al modelului german este profesionalizarea domeniului: lucrătorii de tineret (Sozialpädagogen) sunt instruiți în pedagogie critică, metode participative și educație digitală, ceea ce conferă coerență și calitate procesului. În plus, cooperarea strânsă dintre stat, landuri, ONG-uri și mediul academic asigură o abordare coordonată.

Cu toate acestea, Germania se confruntă cu provocări generate de diversitatea culturală și de creșterea fenomenului dezinformării online, în special în rândul tinerilor proveniți din medii socio-economice vulnerabile. Răspunsul statului este însă unul sistemic, axat pe prevenție și educație critică încă din adolescență.

În **Norvegia**, gândirea critică este considerată o competență esențială pentru viață și este integrată atât în educația formală, cât și în cea nonformală. Sistemul norvegian de educație nonformală este extrem de dezvoltat, fiind susținut de stat prin politici clare și prin finanțări stabile. Organizațiile de tineret coordonate de Consiliul Norvegian pentru Organizațiile de Tineret (LNU) joacă un rol major în cultivarea spiritului critic, alături de *folk high schools* – instituții educaționale nonformale care oferă tinerilor posibilitatea de a explora teme precum etica digitală, jurnalismul, democrația și activismul civic.

În contextul digitalizării accelerate, Norvegia a dezvoltat o serie de programe naționale de educație media și gândire critică digitală (precum *Tenk! – Critical Thinking in the Digital Age*)¹³, menite să formeze tineri capabili să identifice manipularea, să analizeze algoritmi și să înțeleagă impactul platformelor digitale asupra societății. Educația nonformală promovează metode participative, colaborative și reflexive, centrate pe învățarea prin experiență.

Participarea tinerilor norvegieni la activități nonformale este foarte ridicată — peste 80%, iar impactul acestor programe se reflectă în nivelul de alfabetizare digitală și în atitudinile civice responsabile ale tinerilor. Gândirea critică nu este percepută doar ca o competență intelectuală, ci ca o valoare culturală, asociată democrației, libertății de expresie și responsabilității colective.

În cifre, situația relevă în fapt aceeași discrepanță între cele trei state:

Țara	Indicator	Valoare/statistică	Observații
România	Ponderea persoanelor 16-24 ani care ating „nivel minim de competențe digitale”	~ 47,19% pentru grupa 16-24 ani în 2023 ¹⁴ .	Sub media UE pentru grupa de vârstă tânără.
România	Ponderea populației 16-74 ani cu cel puțin competențe digitale de bază	~ 28% (sau 27,7%) în 2023 ¹⁵ .	Cea mai scăzută dintre țările UE, conform Eurostat.

¹³ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Norwegian Ministry of Education and Research, *Digital Citizenship and Critical Thinking*, Oslo, 2022.

¹⁴ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: <https://www.romania-insider.com/romanians-basic-digital-skills-2023-report>.

¹⁵ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/briefs/romania-snapshot-digital-skills>.

Țara	Indicator	Valoare/statistică	Observații
Germania	Ponderea persoanelor 16-74 ani cu competențe digitale de bază	~ 52,2% (raport 2024) ¹⁶	Sub media UE (~55,6%).
Germania	Pentru grupa 25-34 ani: ponderea celor „cel puțin competenți digital”	~ 63,76% conform document 2025 pentru grupa 25-34 ani ¹⁷ .	Aproximează grupa 15-35 ani.
Norvegia	Ponderea populației (15-64 ani) cu competențe digitale de bază sau peste	„> 80%” conform raportului (Statista 2023) pentru Norvegia ¹⁸ .	Norvegia apare în topul țărilor cu nivel ridicat de competențe digitale.
Norvegia	Survey 2020: proporția cu „nivel slab” de competențe digitale în populația 16+	~ 11% au competențe digitale de bază scăzute ¹⁹ .	Arată partea de jos a distribuției competențelor.

Analizând cele trei țări, se observă diferențe semnificative în modul de promovare a gândirii critice în educația nonformală, mai ales în raport cu era digitală.

România se află într-un stadiu emergent: deși există inițiative valoroase și entuziasm în rândul organizațiilor de tineret, lipsa unei strategii naționale coerente și a recunoașterii oficiale limitează impactul pe termen lung. Promovarea gândirii critice depinde în mare măsură de resursele ONG-urilor și de proiecte cu durată determinată.

Germania, în schimb, beneficiază de un sistem instituționalizat și profesionalizat. Educația nonformală este parte integrantă a politicilor publice, iar gândirea critică este tratată ca o competență democratică fundamentală. Digitalizarea este abordată sistemic, cu implicarea autorităților și a instituțiilor educaționale.

Norvegia reprezintă modelul cel mai avansat, integrând gândirea critică într-o viziune culturală a educației pentru democrație și cetățenie digitală. Educația nonformală este sprijinită masiv de stat, iar tinerii beneficiază de programe adaptate erei digitale, care cultivă reflecția, empatia și discernământul.

De asemenea, prin raportare la cele trei analize comparative, se poate concluziona că: toate cele trei țări recunosc importanța gândirii critice; strategiile diferă: Germania pune accent pe

¹⁶ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/briefs/germany-snapshot-digital-skills>.

¹⁷ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: https://cdn.table.media/assets/wp-content/uploads/2025/06/16175306/Digital_Decade_2025_country_report_Germany_KBHEkXVNDdvVVCWrL4Z84xoG44_116906.pdf.

¹⁸ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: <file:///C:/Users/dorina/Downloads/Nkom%20Report%20-%20Data%20Economy%20-%20Jan.%202025.pdf>.

¹⁹ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: <https://epale.ec.europa.eu/en/resource-centre/content/norwegian-survey-digital-skills>.

instrumente și evaluare, Norvegia pe integrarea gândirii critice în activități artistice și acces cultural universal, România pe dezvoltare personală și incluziune cu resurse limitate.

România

- **Metode folosite:** ateliere practice, cluburi de debate, activități de voluntariat, proiecte non-formale care încurajează reflecția și analiza.

- **Provocări:** accentul din școala formală pe memorare, lipsa instrumentelor standardizate pentru evaluare a competențelor critice și finanțarea redusă pentru formarea facilitatorilor.

Germania

- **Metode și instrumente:** integrarea media literacy în activități arts-based (ex.: critical making), folosirea unor instrumente pilotate precum EduMediaTest pentru evaluare.

- **Date relevante:** JIM Study arată expunere intensă la conținut online (fake news întâlnit frecvent), ceea ce face esențială intervenția non-formală direcționată spre verificare și producție media responsabilă.

Norvegia

- **Abordare practică:** includerea activităților de verificare a informației ca parte a proiectelor artistice (de exemplu, documentare istorică pentru piese de teatru, verificarea surselor pentru materiale video). Acest lucru transformă gândirea critică într-un obiectiv creativ.

- **Indicator:** doar ~1/3 dintre tineri verifică frecvent originea informațiilor online — există deci un spațiu semnificativ de intervenție chiar în contextul unui cadru cultural bine finanțat.

Gândirea critică, în contextul erei digitale, este o competență indispensabilă pentru tineri, care trebuie formată nu doar în școală, ci și în spații nonformale, prin experiență, dialog și colaborare.

Compararea celor trei modele evidențiază faptul că România se află încă în faza de construire a unui sistem coerent de promovare a gândirii critice, în timp ce Germania și Norvegia au trecut deja la etape superioare de consolidare și adaptare la mediul digital. Pentru ca România să ajungă la un nivel comparabil, este necesară o strategie națională de educație nonformală digitală, formarea lucrătorilor de tineret în domeniul gândirii critice și o colaborare mai strânsă între stat, mediul academic și organizațiile civice.

Educația nonformală, atunci când este valorificată corect, devine un instrument esențial pentru formarea tinerilor ca cetățeni autonomi, capabili să gândească critic, să acționeze etic și să participe conștient la viața digitală și democratică a societății.

3. Impactul artelor asupra percepției media, asupra proceselor cognitive și a dezvoltării gândirii critice în România, Germania și Norvegia

Artele ocupă un rol fundamental în formarea intelectuală și emoțională a individului. Dincolo de dimensiunea estetică, ele contribuie semnificativ la dezvoltarea proceselor cognitive, la

stimularea creativității, la empatie și la capacitatea de reflecție critică asupra realității. În era digitală, în care percepția media influențează profund modul în care oamenii gândesc, simt și interacționează, artele devin un instrument esențial de alfabetizare vizuală și mediatică, capabil să cultive discernământul și spiritul critic.

Educația artistică și activitățile culturale nonformale oferă tinerilor posibilitatea de a interpreta, de a reevalua și de a resemnifica imaginile și mesajele media cu care sunt bombardati zilnic. Astfel, ele contribuie la dezvoltarea gândirii critice, la formarea unui consum responsabil de informație și la o înțelegere profundă a contextelor culturale și sociale.

Analiza de față explorează modul în care România, Germania și Norvegia utilizează artele în procesul educațional și în contexte nonformale pentru a influența percepția media, procesele cognitive și gândirea critică a tinerilor.

În **România**, educația artistică ocupă un loc modest în curriculumul formal, iar legătura dintre arte, media și gândirea critică este adesea tratată superficial. Totuși, în ultimele două decenii, sectorul nonformal și organizațiile culturale independente au devenit spații dinamice de formare a gândirii critice prin artă.

Proiecte precum „Educație prin Cultură”, „Artă și societate”, „CinemaEdu”, „Festivalul Super” sau inițiativele Fundației *One World Romania* folosesc filmul documentar, teatrul social și arta vizuală pentru a-i ajuta pe tineri să reflecteze asupra realităților sociale și asupra felului în care mass-media le modelează percepțiile. Prin ateliere de creație, discuții post-proiecție și expoziții interactive, participanții sunt încurajați să analizeze critic mesajele media, să-și exprime opiniile și să relaționeze arta cu actualitatea²⁰.

În plan cognitiv, arta stimulează în România capacitățile de analiză, sinteză și empatie, însă accesul la astfel de programe este inegal, concentrat mai ales în marile orașe. Lipsa finanțărilor stabile pentru educația culturală și absența unui cadru național coerent care să integreze arta în procesul de alfabetizare media limitează impactul acestor inițiative. Cu toate acestea, în contextul noilor generații digitale, proiectele artistice nonformale au început să devină un spațiu privilegiat de formare a gândirii critice și a percepției media independente.

În **Germania**, relația dintre arte, media și gândire critică este bine consolidată, fiind considerată parte esențială a educației culturale (*Kulturelle Bildung*). Sistemul german promovează ideea că educația artistică dezvoltă nu doar competențe estetice, ci și abilități cognitive și sociale fundamentale pentru participarea democratică.

Programe guvernamentale precum „Kultur macht stark”, „Bundesverband Jugendkulturschulen”, sau proiectele coordonate de Bundeszentrale für politische Bildung utilizează arta vizuală, teatrul, dansul și filmul ca mijloace de formare a gândirii critice și a alfabetizării media²¹. În școli și centre de tineret, arta este folosită pentru a dezbate teme precum manipularea mediatică, stereotipurile vizuale, influența rețelelor sociale și fenomenul de fake news.

Germania dispune și de un sistem instituționalizat de educație media prin artă, în care profesorii și lucrătorii de tineret sunt instruiți să integreze analiza artistică în procesul de educare a percepției media. Activitățile nonformale, cum ar fi expozițiile participative, laboratoarele de film

²⁰ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Institutul Național pentru Cercetare Culturală și Formare, *Educația prin artă în România contemporană*, București, 2023.

²¹ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Bundeszentrale für politische Bildung, *Kulturelle Bildung und Medienkompetenz*, Berlin, 2023.

documentar sau atelierele de artă digitală, au rolul de a antrena gândirea reflexivă, atenția, analiza critică și empatia cognitivă.

În plan cognitiv, cercetările germane au arătat că participarea constantă la activități artistice dezvoltă flexibilitatea mentală, gândirea abstractă și conștiința media, contribuind la o mai bună înțelegere a mecanismelor de comunicare vizuală și digitală. În acest sens, Germania este un exemplu de integrare a artei ca instrument pedagogic pentru alfabetizarea media și dezvoltarea gândirii critice.

Norvegia tratează arta ca o dimensiune esențială a cetățeniei culturale și a formării unei conștiințe critice democratice. În sistemul norvegian, arta și educația media sunt interconectate prin conceptul de „*cultural literacy*” (alfabetizare culturală), iar accentul cade pe analiza critică a imaginilor, a narațiunilor vizuale și a mesajelor transmise de media digitale.

Programele nonformale norvegiene, susținute de stat și de organizațiile de tineret membre în Consiliul Norvegian pentru Organizațiile de Tineret (LNU), promovează activități de artă comunitară, fotografie documentară, film și jurnalism civic. De exemplu, inițiative precum „*The Art of Democracy*” și „*Media Literacy through Art*” dezvoltă capacitatea tinerilor de a analiza reprezentările media, de a înțelege relația dintre artă, putere și societate și de a dezvolta o gândire critică reflexivă²².

Educația artistică nonformală din Norvegia este profund digitalizată. Tinerii sunt încurajați să folosească platforme creative, realitatea augmentată și mediile interactive pentru a explora teme sociale și etice. Aceste practici stimulează nu doar gândirea critică, ci și creativitatea cognitivă, empatia și capacitatea de colaborare.

Impactul artelor asupra gândirii critice este susținut și de politicile publice: Ministerul Culturii și Educației finanțează constant proiecte de artă participativă și educație media, considerând că înțelegerea estetică și analiza critică a imaginilor sunt condiții pentru o democrație sănătoasă.

Comparând cele trei țări, se conturează diferențe clare în modul de valorificare a artelor pentru dezvoltarea gândirii critice și a percepției media.

România se află într-un stadiu emergent, în care arta este folosită mai degrabă ca mijloc expresiv decât ca instrument de alfabetizare media. Impactul artelor asupra gândirii critice există, dar este limitat de lipsa unui cadru instituțional și de resursele inegale. Cu toate acestea, sectorul nonformal – ONG-uri, festivaluri, fundații – joacă un rol vital în formarea unei culturi vizuale critice, mai ales în rândul tinerilor urbani.

Germania reprezintă un model de integrare structurală a artelor în educație și formare nonformală. Aici, arta este un mijloc de reflecție critică asupra media și societății, iar sistemul este susținut de instituții, cadre formate și finanțări stabile. Impactul cognitiv și social al artelor este recunoscut și documentat științific.

Norvegia, la rândul ei, se remarcă printr-o abordare holistică, în care arta este legată de cetățenia digitală, de etică și de democrație culturală. În acest model, percepția media este educată prin experiență artistică, reflecție și participare activă, iar arta devine un instrument de formare a conștiinței critice colective.

---

²² Datele sunt preluate și prelucrate de pe: Norwegian Ministry of Education and Culture, *Arts, Democracy and Critical Thinking*, Oslo, 2022.

Tabelul de mai jos sintetizează principalele asemănări și diferențe dintre România, Germania și Norvegia în ceea ce privește rolul artelor în dezvoltarea gândirii critice și a percepției media:

Criteriu	România	Germania	Norvegia
Cadrul instituțional	Fragmentar, dependent de inițiative nonformale și ONG-uri	Reglementat prin politici culturale și educaționale federale	Integrat în politicile naționale de educație și cultură
Rolul artei în educație	Complementar, perceput mai mult ca activitate extracurriculară	Parte centrală a educației culturale (<i>Kulturelle Bildung</i>)	Parte a conceptului de „cetățenie culturală” și digitală
Corelația artă-media	Proiecte izolate (film educativ, teatru social, artă vizuală)	Colaborări instituționale în educație media și artă digitală	Abordare holistică: artă, media și democrație
Impact cognitiv	Dezvoltare creativă, empatie, atenție vizuală	Gândire divergentă, analiză critică, metacogniție	Reflecție etică, empatie digitală, gândire sistemică
Participare a tinerilor	Medie, concentrată în mediul urban	Ridicată, susținută de infrastructură și finanțare	Foarte ridicată (peste 80%)
Provocări principale	Lipsa finanțării, inegalități de acces, absența recunoașterii oficiale	Integrarea diversității culturale, echilibru între landuri	Adaptarea la noile tehnologii și mediile digitale emergente

În cifre, comparativ, putem evidenția câteva comparații care indică aceeași stare de fapt:

- În Norvegia, date din Statistics Norway arată că în 2012, aproximativ 72 % dintre persoanele cu vârsta 25-34 ani au participat la educație formală sau nonformală în ultimul an²³.
- De asemenea în Norvegia, în profilul de țară din „Compendium of Cultural Policies & Trends” se menționează că în 2020 circa 93 000 copii participau la „cultural schools” (kulturskole) – ceea ce reprezintă ~14% din toți copiii din școala primară²⁴.
- În Germania, studiul „Regional Patterns of Access and Participation in Non-Formal Cultural Education” constată că tinerii din familii cu părinți educați, și în zone mai centrale, au șanse mult mai mari să participe la programe culturale nonformale²⁵.
- Din raportul „Arts Education in Germany – Fact Finding Mission” (2011): circa 50% dintre școli cu program all-day cooperau cu instituții non-formale de artă pentru tineri²⁶.

²³ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: <https://www.ssb.no/en/utdanning/statistikker/vol/hvert-5-aar/2013-06-28>.

²⁴ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/norway/Full-Country-Profile_Norway_2023.pdf.

²⁵ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: <https://www.mdpi.com/2227-7102/12/1/13>.

²⁶ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: https://educult.at/wpcontent/uploads/2011/09/4_Annex_Mapping_Germany.pdf.

- În România, un raport arată că în anul 2011 doar 1.1% dintre tinerii 15-24 ani au declarat că au participat la activități de învățare nonformală (inclusiv culturale) conform unui raport privind tinerii²⁷.
- Tot în România, conform barometrului cultural, ~80% dintre români (inclusiv tineri) nu au fost niciodată la teatru; ~70% nu au fost nici la muzeu/expoziție; ceea ce indică o participare culturală redusă²⁸.

De asemenea, prin raportare la cele trei analize comparative, se poate concluziona că: artele servesc ca mediu activ pentru dezvoltarea competențelor critice: permit explorarea perspectivei multiple, antrenează verificarea surselor prin practici de producție artistică și facilitează transferul către consumul critic de media.

România

- **Rol observat:** atelierele și activitățile artistice contribuie la auto-cunoaștere, creșterea stimei de sine și la dezvoltarea abilităților sociale; pot reduce absenteismul și pot sprijini reintegrarea tinerilor vulnerabili.

- **Limitare:** puține intervenții sunt sistematizate pentru a transforma producția artistică în competențe concrete de media literacy; impactul este deseori local și dependent de calitatea facilitatorilor.

Germania

- **Dovezi:** 'Arts-Based Critical Making' și proiecte evaluate în Germania arată că producția creativă (film, fotografie, gaming) dezvoltă atât înțelegerea estetică cât și capacități critice și etice privind media.

- **Scalare:** programe ca 'Kultur macht stark' permit evaluări la scară largă și sunt orientate spre incluziune socială, ceea ce crește probabilitatea unui impact sistemic.

Norvegia

- **Practici:** proiectele kulturskole și activitățile DKS încurajează verificarea faptelor ca parte din procesul creativ; de exemplu, în realizarea unui scurt film elevii sunt încurajați să verifice istoria și sursele imaginilor folosite.

- **Impact observat:** activitățile artistice par a fi un vector eficient pentru transferul competențelor de verificare în contexte digitale, dar eficacitatea depinde de calitatea facilitării.

4. Concluzii, recomandări și priorități operaționale pe baza nevoilor

Analiza comparativă arată că arta are un impact decisiv asupra dezvoltării gândirii critice și a percepției media, însă nivelul de integrare diferă semnificativ între cele trei țări.

România se află într-un proces de construcție a unei culturi educaționale nonformale bazate pe artă, în care ONG-urile joacă un rol esențial, dar lipsa unui cadru național coerent limitează

²⁷Datele sunt preluate și prelucrate de pe:

https://www.iris-egris.de/iris/wp-content/uploads/State_of_children_and_youth_in-RO.pdf.

²⁸ Datele sunt preluate și prelucrate de pe: <https://www.romaniajournal.ro/society-people/romanians-prefer-social-media-over-books-cinema-theatre-or-art-galleries>.

impactul pe termen lung. Germania a reușit să transforme arta într-un instrument educativ instituționalizat, folosit pentru dezvoltarea cognitivă, participare civică și alfabetizare media. Norvegia merge și mai departe, tratând arta ca mecanism social de reflecție democratică și etică digitală, cu o integrare deplină în educația pentru cetățenie.

Prin urmare, experiența germană și cea norvegiană pot constitui modele de inspirație pentru România, în sensul dezvoltării unui cadru de politici culturale și educaționale care să valorifice potențialul artelor în formarea gândirii critice și a percepției media. Arta, prin natura ei reflexivă, devine nu doar un mijloc de expresie, ci o formă de cunoaștere și gândire adaptată provocărilor erei digitale.

Plan de nevoi și recomandări pentru România, Germania și Norvegia

Pe baza celor trei surse furnizate pentru cele trei state, la acest moment, se pot identifica o serie de nevoi specifice pentru cele trei state și se pot propune o serie de recomandări și priorități operaționale care să răspundă nevoilor identificate la nivelul fiecăruia dintre state.

România — Plan de nevoi și recomandări

A. Evaluarea nevoilor

- Acces fragmentat la educația non-formală (dependență de ONG-uri, decalaje urban–rural).
- Finanțare instabilă, bazată pe proiecte pe termen scurt.
- Lipsa recunoașterii formale a competențelor non-formale.
- Formare insuficientă a facilitatorilor.
- Vulnerabilitate socio-economică ridicată (28.1% tineri în sărăcie relativă; 40.3% risc de excluziune).

B. Priorități operaționale

- Stabilizarea finanțării și asigurarea sustenabilității prin fonduri multianuale.
- Crearea unui mecanism de recunoaștere modulară a competențelor non-formale.
- Formarea națională a facilitatorilor prin programe blended.
- Programe de incluziune pentru zone rurale (caravane culturale).
- Introducerea instrumentelor de evaluare standardizate.

C. Recomandări

1. Înființarea unui Fond Național pentru Educație Non-Formală cu finanțare mixtă (stat, UE, privat).
2. Crearea unui cadru modular de recunoaștere a competențelor non-formale compatibil cu standardele europene.
3. Implementarea unui curriculum național pentru facilitatori, cu module despre pedagogie non-formală, media literacy și evaluare.
4. Lansarea unui program pilot pentru zone rurale și vulnerabile.
5. Folosirea unui instrument de evaluare pre/post standardizat.

Germania — Plan de nevoi și recomandări

A. Evaluarea nevoilor

- Disparități regionale în accesul la educația non-formală.
- Recunoaștere fragmentară a competențelor non-formale.
- Necesitate de formare continuă pentru lucrătorii de tineret în digital și media literacy.
- Expunere ridicată la riscuri media (224 min/zi online conform JIM Study).

B. Priorități operaționale

- Reducerea disparităților regionale.
- Standardizarea recunoașterii competențelor non-formale.
- Extinderea programelor arts+media.
- Consolidarea formării lucrătorilor de tineret.

C. Recomandări

3. Crearea unei platforme naționale pentru recunoașterea competențelor non-formale.
4. Lansarea unui fond regional pentru incluziune culturală în zonele rurale.
5. Extinderea granturilor pentru proiecte arts-based critical making.
6. Implementarea unui program național continuu de formare a lucrătorilor de tineret.

Norvegia — Plan de nevoi și recomandări

A. Evaluarea nevoilor

- Acces universal prin Den kulturelle skolesekken, dar ofertă intensivă (kulturskole) limitată (~13%).
- Transfer parțial al competențelor media din artă către comportamente digitale.
- Necesitate de formare în pedagogie media pentru instructorii kulturskole.

B. Priorități operaționale

- Integrarea alfabetizării media în Den kulturelle skolesekken și kulturskole.
- Reducerea decalajelor urban–rural.
- Formarea continuă a facilitatorilor culturali.

C. Recomandări

7. Introducerea unui modul de fact-checking în toate activitățile Den kulturelle skolesekken.
8. Crearea unui program de formare media literacy pentru facilitatorii kulturskole.
9. Implementarea programului de twinning urban–rural cu proiecte artistice comune.
10. Dezvoltarea unei platforme digitale naționale cu resurse și exemple bune.

BIBLIOGRAFIE

1. Raport național de analiză documentară.docx
2. Germania: Solaris Research Paper.docx
3. Norvegia: Country Report Study (Norway).pdf.
4. Ministerul Tineretului și Sportului, *Strategia Națională pentru Tineret 2022–2027*, București.
5. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, *Jugendarbeit in Deutschland*, Berlin, 2023.
6. European Commission, *Youth Work in the EU: Policy and Practice*, Brussels, 2021.
7. Norwegian Ministry of Education and Research, *Lifelong Learning and Youth Participation in Norway*, Oslo, 2022.
8. European Commission, *Key Competences for Lifelong Learning: European Framework*, 2018
9. Ministerul Educației, *Strategia Națională pentru Alfabetizare Media și Educație Digitală*, București, 2023.
10. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, *Jugendarbeit und Medienkompetenz in Deutschland*, Berlin, 2023.
11. Norwegian Ministry of Education and Research, *Digital Citizenship and Critical Thinking*, Oslo, 2022.
12. Institutul Național pentru Cercetare Culturală și Formare, *Educația prin artă în România contemporană*, București, 2023.
13. Bundeszentrale für politische Bildung, *Kulturelle Bildung und Medienkompetenz*, Berlin, 2023.
14. Norwegian Ministry of Education and Culture, *Arts, Democracy and Critical Thinking*, Oslo, 2022.
15. <https://www.ssb.no/en/utdanning/statistikker/vol/hvert-5-aar/2013-06-28>.
16. https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/norway/Full-Country-Profile_Norway_2023.pdf.
17. <https://www.mdpi.com/2227-7102/12/1/13>.
18. https://educult.at/wp-content/uploads/2011/09/4_Annex_Mapping_Germany.pdf.
19. https://www.iris-egris.de/iris/wp-content/uploads/State_of_children_and_youth_in-RO.pdf.
20. <https://www.romaniajournal.ro/society-people/romanians-prefer-social-media-over-books-cinema-theatre-or-art-galleries>.
21. https://www.oecd.org/en/publications/education-and-skills-in-romania_594cbb5d-en/full-report/skills-building-the-workforce-for-a-modernising-economy_1faed5e9.
22. <https://dns-indikatoren.de>.
23. <https://tradingeconomics.com/norway/share-of-youth-not-in-education-employment-or-training-total-percent-of-youth-population-wb-data.html>.
24. <https://www.romania-insider.com/romanians-basic-digital-skills-2023-report>.
25. <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/briefs/romania-snapshot-digital-skills>.
26. https://cdn.table.media/assets/wp-content/uploads/2025/06/16175306/Digital_Decade_2025_country_report_Germany_KBHEkXV_NDDvVVCWrL4Z84xoG44_116906.pdf.
27. <file:///C:/Users/dorina/Downloads/Nkom%20Report%20-%20Data%20Economy%20-%20Jan.%202025.pdf>.
28. <https://epale.ec.europa.eu/en/resource-centre/content/norwegian-survey-digital-skills>.